

DEFINITIEVE CONGRESTEKST

Congres biodiversiteit 1,2 en 3 oktober Genk

DE STAAT VAN DE NATUUR

DEEL 1.

Wat is biodiversiteit ?

Biodiversiteit is essentieel voor ons overleven en welzijn. Ze voedt en geneest ons. Ze schenkt ons zuurstof en drinkbaar water. Biodiversiteit zorgt voor ons. Dringend tijd om ook voor haar te zorgen en het leven op aarde veilig te stellen.

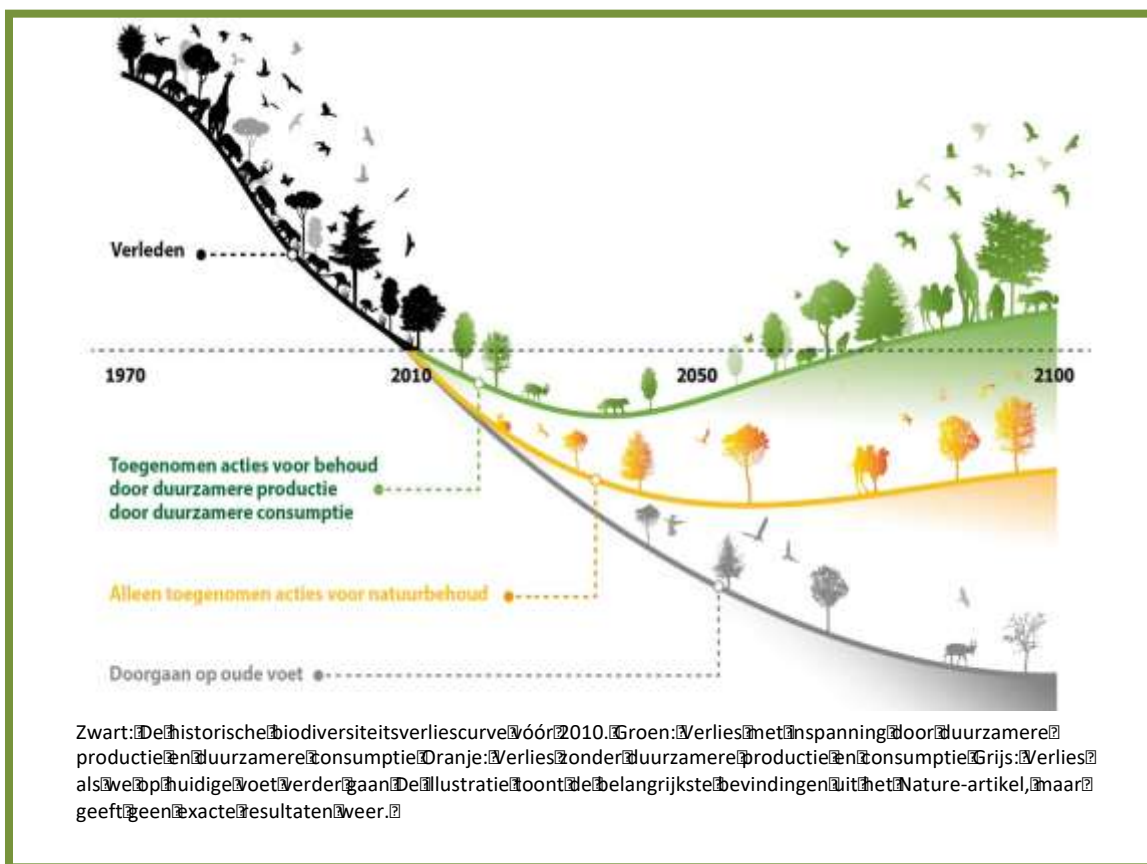
Maar wat is biodiversiteit eigenlijk? Biodiversiteit is misschien een wat moeilijk en wetenschappelijk woord, maar het staat voor iets geweldig mooi: **de fantastische verscheidenheid van al het leven op onze aardbol**, van de microscopisch kleine algen tot de walvissen en olifanten. Biodiversiteit is meer dan de som van alle dieren, planten, paddenstoelen en micro-organismen samen. Biodiversiteit gaat ook over de genen en ecosystemen waarin de soorten leven, de ene soort is voor het overleven afhankelijk van een andere soort. Zo vind je geen oranjetipje zonder de pinksterbloem.

Wetenschappers schatten dat er tot 10 miljoen verschillende soorten op aarde leven. Daarvan telt ons kleine landje er wellicht zo'n 55.000, waarvan intussen 36.300 soorten waargenomen zijn. Met andere woorden: zelfs op onze eigen vierkante zakdoek vallen nog veel planten en dieren te ontdekken!

Uit Website van <https://samenvoorbiodiversiteit.be/nl/informaties/> een initiatief van meer dan 80 verenigingen en overheden uit Vlaanderen en Brussel.

1.1 Biodiversiteit bewaren, de uitdaging van deze eeuw

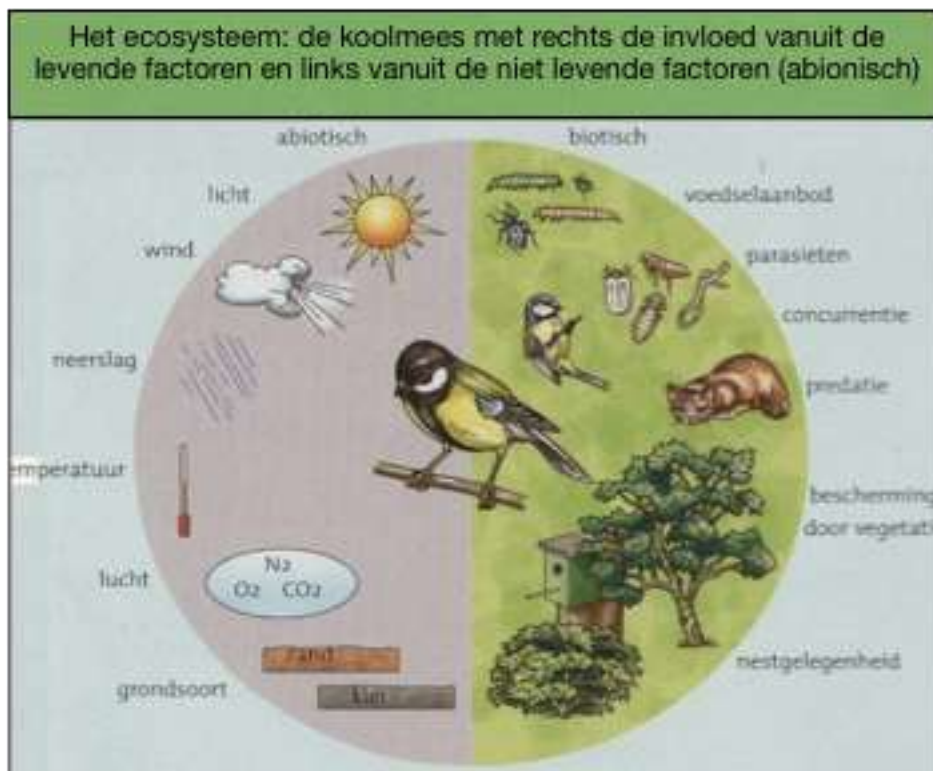
Om de twee jaar publiceert WWF (wereldnatuurfonds) het "Living Planet Report " *LPR20-Full-report-LQ.pdf* " een stand van zaken van de biodiversiteit op onze planeet. In het rapport van 2020 werden 4.392 diersoorten, verspreid over 20.811 populaties, onder de loep genomen. Het resultaat is zorgwekkend. Gemiddeld 68 procent van de populaties is tussen 1970 en 2016 verdwenen. Het gaat om populaties van zoogdieren, vogels, vissen, reptielen en amfibieën. In de volgende grafiek kan je de evolutie zien als we gewoon verder doen op de ingeslagen weg, of als we er voor kiezen om duurzamer te leven.

Hoe die neerwaartse curve tot stand kwam heeft veel te maken met de habitat van fauna en flora. Een lesje biologie maakt veel duidelijk

Wat is een habitat? Een habitat is de plaats waar een bepaald organisme voorkomt. Op die plek vindt dat organisme alles om te overleven en zich voort te planten. Het gaat zowel om levende factoren, zoals voldoende voedsel en nestgelegenheid, als om niet levende, zoals temperatuur en

licht. De volgende afbeelding maakt duidelijk aan welke voorwaarden de leefomgeving van bijvoorbeeld de koolmees moet voldoen (naar: biologielessen.nl).

Wat is een populatie? Alle levende wezens die in hetzelfde gebied leven en elkaar dagelijks tegenkomen, elkaar beconcurreren voor ruimte, voedsel, nestgelegenheid, slaapgelegenheid en partners vormen een populatie. **Wat is een soort?** Levende wezens behoren tot één soort als ze onderling vruchtbare nakomelingen kunnen krijgen. Hieronder een groep apen en een groep mensen. Individuen in beide groepen kunnen zich succesvol voortplanten. Aap en mens kunnen samen niet kruisen. Aap en mens zijn dus twee soorten.

Het WWF-rapport heeft ook oog voor de klimaatopwarming. De auteurs denken dat 1/5 van alle soorten tegen het einde van de eeuw verdwenen kan zijn, alleen al door de gevolgen van klimaatopwarming. Dieren die in de poolgebieden leven, hebben het nu al moeilijk. De opwarming doet er de ijskappen smelten en de ondergrond ontdooien, waardoor dieren zich moeten aanpassen aan de nieuwe omstandigheden.

Het biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro in 1992

Al in 1992 ondertekenden 195 landen en de Europese Unie het biodiversiteitsverdrag op de VN-conferentie inzake Milieu en Ontwikkeling in Rio de Janeiro. Hierdoor verplichtten die landen zich ertoe om de biodiversiteit in hun eigen land te beschermen, maar ook om maatregelen te nemen ter bescherming van de biodiversiteit in de ontwikkelingslanden.

Het belangrijkste besluitvormende orgaan binnen het verdrag is de *Conferentie van Partijen (COP)*, waarin alle partijen die het verdrag ondertekenden overleg plegen. Omdat uit het WWF-rapport duidelijk blijkt dat de afgesproken doelstellingen niet worden bereikt, is er dringend overleg nodig binnen de COP. De COP 15 Kunming, China, was gepland voor 15-28 oktober 2020. Als gevolg van de coronapandemie –jawel!- kan deze pas in het najaar van 2021 doorgaan.

Om de trend te keren en de biodiversiteit te beschermen, zullen we volgens het WWF vooral moeten investeren in natuurbehoud. Tegelijk moeten we onze landbouw verduurzamen en onze consumptie van vlees beperken. De grote vraag naar vlees is immers een belangrijke reden waarom er in een land als Brazilië bossen worden gekapt om soja te kunnen telen. Die soja wordt wereldwijd als voedergewas gebruikt in de veeteelt.

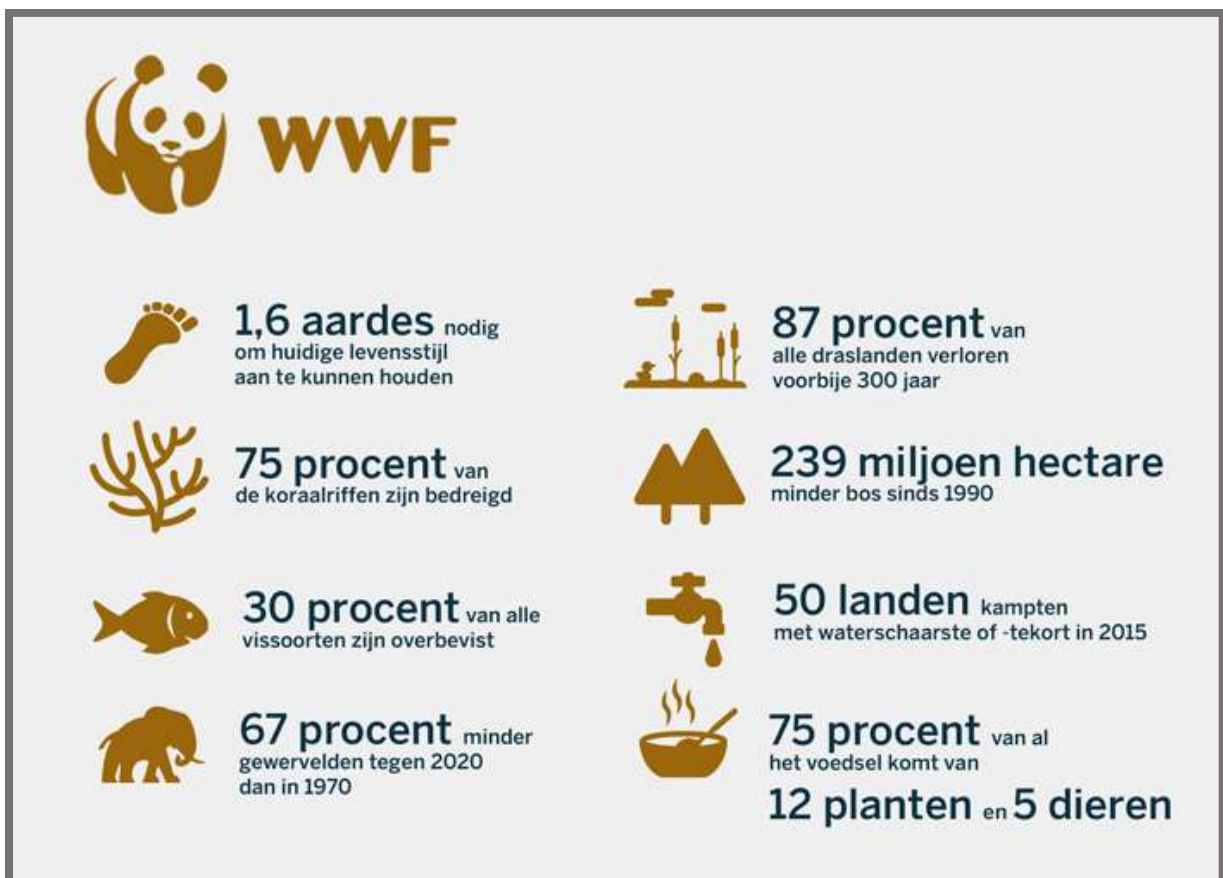
De mens bedreigt ook de eigen soort

Biodiversiteit houdt niet alleen de natuur gezond, maar ook de mens. Door het leefmilieu aan te tasten maakt de mens het niet alleen andere soorten moeilijk, maar wordt ook de eigen soort bedreigd. Zowel de menselijke als de ecologische veerkracht verzwakt. Dat Covid-19 zoveel impact heeft in Chinese grootsteden en in West-Europa bijvoorbeeld, heeft ook met de slechte luchtkwaliteit te maken die ons extra vatbaar maakt voor ademhaling- en longziekten. Binnen de natuur geldt overigens hetzelfde. 20 % van de bomen in de Vlaamse bossen zijn ziek. Door luchtverontreiniging en klimaatverandering werden ook zij extra vatbaar voor infectieziekten.

Hopelijk leidt deze coronacrisis tot een drastische herziening van de relatie met ons leefmilieu, onze habitat. We kunnen immers alleen maar winnen bij een harmonieuzere samenleving met de natuur: er is minder kans op vernietigende epidemieën en het bevordert onze basisgezondheid en ons welzijn. Mensen zijn immers afhankelijk van de diensten van ecosystemen: die produceren zuurstof (de helft van de zuurstof wordt geproduceerd door het plankton in de oceaan), ze zuiveren en ontgiften het water en zorgen voor opslag en circulatie van zoetwater. Maar ecosystemen regelen ook het klimaat, voorkomen erosie en

overstromingen en produceren grondstoffen, voedsel en medicijnen. De meeste van deze diensten kunnen niet door menselijke technologie worden overgenomen. De totale waarde van de diensten die de ecosystemen van de wereld de mensheid leveren wordt geschat op liefst 33 biljoen dollar/jaar.

De belasting van de aarde door de mens wordt voorgesteld aan de hand van **de ecologische voetafdruk**. Daarbij wordt de omvang van land en water berekend die nodig is om een bepaalde menselijke populatie (?) te onderhouden. Terwijl de voetafdruk van de menselijke bevolking in 1961 nog een halve aardbol bedroeg, wordt de draagkracht van de aarde nu flink overschreden.

1.3 Hoe staat het met de natuur in Vlaanderen?

Wat zegt het WWF-rapport over België en Vlaanderen? Wereldwijd gaat de biodiversiteit zwaar achteruit. België doet het volgens het WWF-rapport beter met een lichte stijging van 0,2 % per jaar voor de periode van 1990 tot 2018. De inspanningen van de overheid, de lokale en provinciale besturen en de vele vrijwilligers in natuurverenigingen hebben een verdere aftakeling voorzichtig kunnen keren. Die inspanningen zorgen ervoor dat de habitat van een soort bewaard blijft of opnieuw geïntroduceerd wordt door bijvoorbeeld heidegebied te creëren. De bestudeerde diersoorten uit open natuurgebieden - zoals graslanden en heidevelden - en waterrijke gebieden - zoals moerassen en vijvers - nemen gemiddeld toe met respectievelijk 15 en 47,6 %. Zo bv. gaan libellen en waterjuffers die talrijk voorkomen in waterrijke gebieden er jaarlijks met 1,2 % op vooruit.

foto Natuurpunt

Vogels in landbouwgebied in de verdrukking

Voor vogels in landbouwgebied is er echter minder goed nieuws, die populatie nam af met 60,9 %. Dat komt onder meer door intensivering van de landbouw in ons land, wat concreet betekent: bodemdrainage (kunstmatig wegpompen van het water), overmatig gebruik van pesticiden en het verwijderen van kleine landschapselementen zoals bosjes, heggen en hagen. Maar ook door gewoonweg te vroeg en te veel maaien hebben vogels die op de grond tussen het gras broeden; zoals Kievit, veldleeuwerik of bruine kiekendief geen schijn van kans om te overleven. We tasten immers de habitat van deze vogels aan, met noodlottige gevolgen.

Soorten in bossen verdwijnen

Ook soorten die specifiek in bossen voorkomen, verminderden met 26,6 %. Dat heeft vooral te maken met het verdwijnen van 'oud bos', dat traditioneel tal van inheemse dier- en plantensoorten herbergt. Door industrialisering en groei van de bevolking verdwenen jammer genoeg heel wat van onze oude waardevolle bossen in Vlaanderen. En bij de aanleg van nieuwe bossen werd vaak gekozen voor snelgroeiende boomsoorten. Daarbovenop komen de versnippering van ons landschap - waardoor ecologische verbindingen tussen bos- en

natuurgebieden verdwenen – en de vervuiling van lucht en bodem. Gevolg : in onze (versnipperde) bosjes zijn vele soorten uitgestorven.

De voorbije decennia komt er stilaan een kentering in het beleid. Bij de aanleg van nieuwe bossen worden diverse boomsoorten aangeplant en ook het aandeel dikke bomen wordt groter. Ecologisch bosbeheer, waarbij staand of liggend dood hout een belangrijke rol speelt, wekt minder tegenstand op bij de wandelaar. De soortenrijkdom in goed ontwikkelde bosgebieden kan tot in de duizenden oplopen. Bestaand bos kappen en vervangen door een nieuwe aanplant betekent niet alleen het omhakken van bomen, maar ook de vernietiging van de soortenrijkdom in dat bos. Bossen hebben tijd nodig. Hoe ouder het bos wordt hoe meer soorten er zich thuis voelen. Zo komen boshyacinten enkel voor in bossen van meer dan 100 jaar.

Meer diverse bossen, bossen met verschillende soorten, hebben een grotere weerstand om zich in de toekomst te verdedigen tegen verstoringen: zoals toenemende droogte, nieuwe ziekten en plagen en oprukkende exoten.

foto Natuurpunt

Het verhaal van de kikker

Met het verhaal van de kikker, bij wijze van voorbeeld, brengt verder in beeld wat er nog misgaat in Vlaanderen en hoe fout we bezig zijn.

Het leven van een kikker is tegenwoordig geen pretje. Eerst wordt je leefomgeving grondig overhoop gehaald en beperkt voor de aanleg van een nieuw stuk landbouw- of woongebied. Dan kappen je nieuwbakken burens een hoop pesticiden, meststoffen en chemische producten in het water waarin je leeft. Je moet hemel en aarde verzetten om je eitjes veilig af te zetten in een poel, zonder daarbij onder de wielen van een auto terecht te komen... En dan zorgt de opwarming van het klimaat er weer voor dat je eieren en larven niet ontwikkelen zoals het hoort. Onder al die omstandigheden ben je natuurlijk niet opgewassen tegen ziekten veroorzaakt door virussen of schimmels. En alsof dat allemaal nog niet genoeg is, gooien ze nog een exoot zoals de stierkikker bij je binnen die je voedsel verorbert en als je niet oppast ook jou naar binnen speelt!

De kikker wordt bedreigd door:

Versnippering

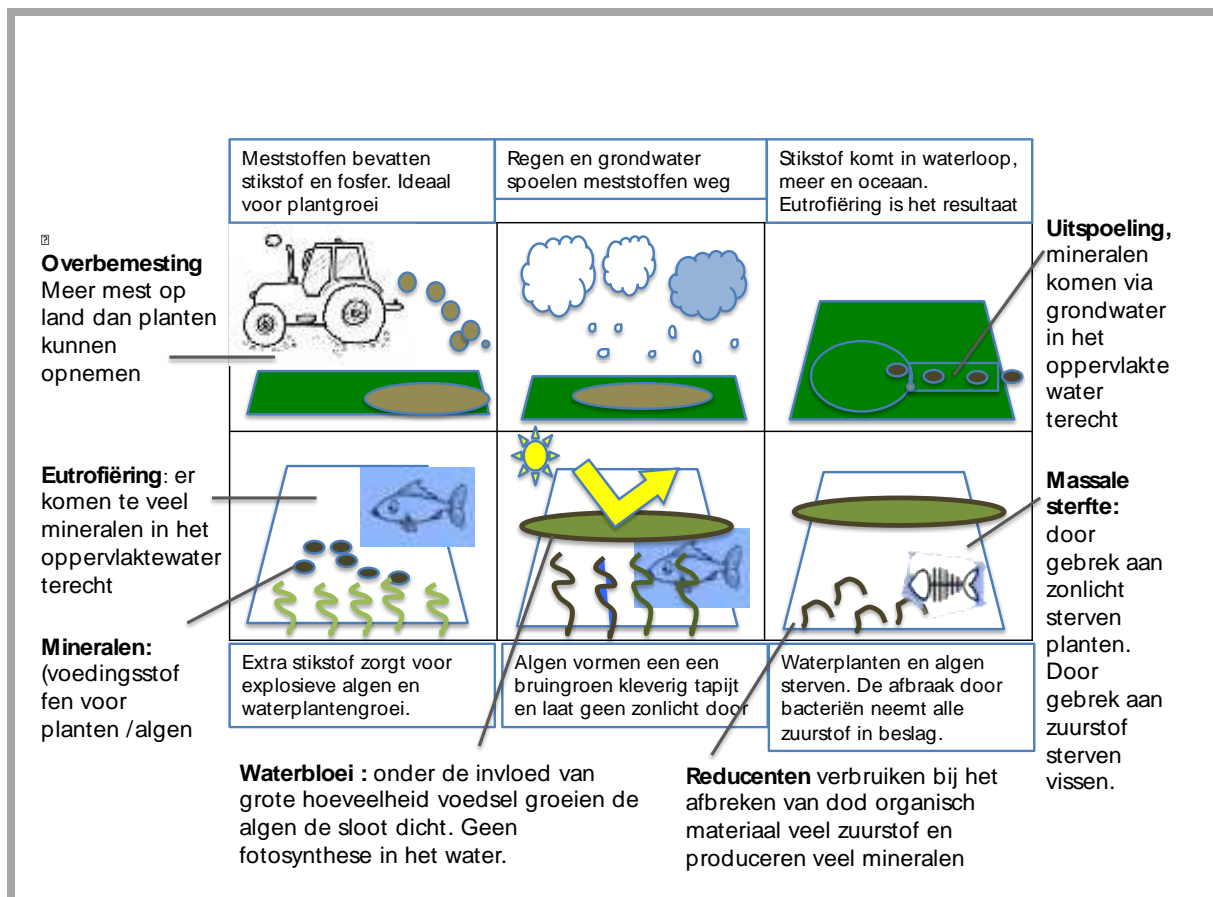
Door versnippering wordt zijn leefgebied steeds kleiner. De kikker krijgt het als soort steeds moeilijker om te overleven. Door die versnippering van zijn leefgebied kan hij niet paren met kikkers uit andere poelen, zodat de populatie degenereert en uiteindelijk uitsterft.

De Vlaamse situatie is vrij uniek in Europa. We nemen 32,5 % ruimte in om te wonen, we bouwen langs wegen in lange linten en versnipperen zo de ruimte. Bovendien is 14,2 % van Vlaanderen verhard, het Europees gemiddelde is 7,2 %. Ook waterwegen worden versnipperd door sluizen en dammen, wat de vismigratie bemoeilijkt.

Overexploitatie, verontreiniging en vermesting

In Vlaanderen gaat het vooral om de uitputting van landbouwgronden. Door de intensieve landbouw kan de productie alleen gegarandeerd worden door toevoeging van steeds meer meststoffen en pesticiden. Die vervuilen de poel van onze kikker en richten grote schade aan.

Een bekend voorbeeld is de pesticide DDT. Het gif wordt opgeslagen in dieren die op de akker leven. Roofvogels eten muizen en krijgen uiteindelijk zoveel gif binnen dat ze het niet overleven. Het verbod op het gebruik van DDT kon de afname van roofvogels - gelukkig maar!- stoppen. Een ander voorbeeld is het gebruik van neo-nicotoïden en andere bestrijdingsmiddelen in de landbouw, waardoor het aantal bijen afneemt. Veebedrijven worden steeds grootschaliger. Meer en meer dieren worden gekweekt voor de export. De uitstoot van ammoniak en de dierlijke mest die op de landbouwgronden wordt gestort, zorgen voor een teveel aan stikstof (nitriet, nitraat NOX...). Deze overbemesting leidt tot verstoring van de natuurlijke plantengroei: traag groeiende plantensoorten, zoals heide, hebben een stikstofarme omgeving nodig Ze verdwijnen onder de druk van soorten die dankzij stikstof te snel groeien (zoals brandnetel, vingerhoedskruid...). Te veel stikstof is ook verantwoordelijk voor het verdwijnen van vissen en waterplanten. Dat gaat zo. Algen groeien sneller door het overmatig bemesten van akkers. Wanneer die algen afsterven worden ze afgebroken door bacteriën die hiervoor zuurstof gebruiken uit het water. Uiteindelijk zorgt water zonder zuurstof voor sterfte van onderwaterplanten en dieren (eutrofiëring). Het schema hierna verduidelijkt een en ander.

Invasieve soorten

Onze kikker wordt bedreigd door de stierkikker, een invasieve exoot, of een kikker die hier niet thuis hoort. Exoten hebben geen natuurlijke vijanden, planten zich snel voort en bedreigen de originele soorten.

Exoten komen hier terecht via transport uit andere gebieden (de Chinese wolhandkrab via scheepswater), via import als 'huisdier' (de roodwangschildpad), of als exotische plant (de Amerikaanse eik die werd aangeplant in kasteeltuinen).

Sinds de 17de eeuw zijn invasieve exoten wereldwijd verantwoordelijk voor het uitsterven van 40% van de dieren. In België staan op dit moment al meer dan 50 planten- en diersoorten op de 'zwarte lijst' van invasieve exoten (reuzenberenklauw, halsbandparkiet, Japanse duizendknoop, wolhandkrab, muntjak, grijze eekhoorn...). Halsbandparkieten bijvoorbeeld nemen de beperkte nestplaats van holenbroeders (als boomklevers en groene spechten) in.

Klimaatverandering

Wereldwijd worden de effecten van klimaatverandering op de biodiversiteit duidelijk. Voor onze kikker betekent het dat abnormaal lange perioden van droogte – een kenmerk van de klimaatopwarming – tot gevolg hebben dat poelen, het leefgebied van onze kikker, droog staan in het paringsseizoen. Een probleem trouwens voor al onze inlandse amfibieën.

Bovendien zorgt de snelheid van temperatuursveranderingen ervoor dat soorten niet tijdig hun levenswijze kunnen aanpassen. Het voorbeeld van de bonte vliegenvanger maakt dit duidelijk. Die broedt wanneer rupsen op beukenbomen overvloedig aanwezig zijn. Maar door de opwarming wordt het steeds vroeger lente en komen de rupsen steeds vroeger uit. De bonte vliegenvanger geraakt niet tijdig terug uit Afrika en ziet zijn nesten benomen door mezen. Hij kan dus niet broeden en wordt in België steeds zeldzamer.

HEFBOMEN OM DE BIODIVERSITEIT IN VLAANDEREN TE BESCHERMEN EN TE VERBETEREN.

DEEL 2

1. Verbindingen herstellen en betonstop uitvoeren

Om soorten gezond te houden is er verbinding nodig tussen de verschillende natuurelementen. Inteelt is de voorbode van uitsterven. Zo moet een jonge wilde kat uit zijn familie vertrekken en veilig op zoek kunnen gaan om een nieuw gezin te stichten. Daarvoor is natuurverbinding nodig. Voor een aantal soorten zijn dat rivieren, voor anderen kan dat de treintalud zijn, anderen hebben behoefte aan meer specifieke natuur. In Spanje hebben WWF en de universiteiten een kaart opgemaakt met de prioriteiten om de soorten meer kansen te geven. Zie <https://fundacion-biodiversidad.es/es/content/aprobada-la-estrategia-nacional-de-infraestructura-verde-y-de-la-conectividad-y-restauracion>.

Voorstel 1: België en Vlaanderen maken tegen 2024 (naar Spaans voorbeeld) een prioriteitenkaart op en ontwikkelen een strategie voor groene infrastructuur. Verbinding is cruciaal is voor het overleven van soorten. AWZ, NMBS/Infrabel, Wegen en Verkeer beheren deze linten in functie van de verbondenheid tussen soorten.

In Vlaanderen is 33 % van de ruimte ingenomen door de mens en 14 % verhard. Daarmee is Vlaanderen de meest gebetonneerde regio in gans Europa. Door de grote verharde oppervlaktes krijgt regenwater minder kans om in de grond te dringen, met als gevolg meer overstroming bij regenval en watertekort bij lange droogteperiodes.

De verspreide bebouwing leidt tot een grote versnippering van de open ruimte en heeft grote gevolgen. Mensen moeten meer kilometers doen om een winkel, een school, een ziekenhuis te bereiken. Ze wonen zo verspreid dat goed openbaar vervoer uitbouwen onmogelijk is. Dat vertaalt zich ook in extra kosten voor de aanleg van nutsvoorzieningen en de organisatie van diensten. Elke vierkante meter beton vermindert de biodiversiteit en door de bijkomende versnippering leidt het tot het verdwijnen van populaties en soorten. We moeten vandaag een halt toeroepen aan de groeiende ruimtelijke wanorde en steeds hogere ruimtelijke voetafdruk.

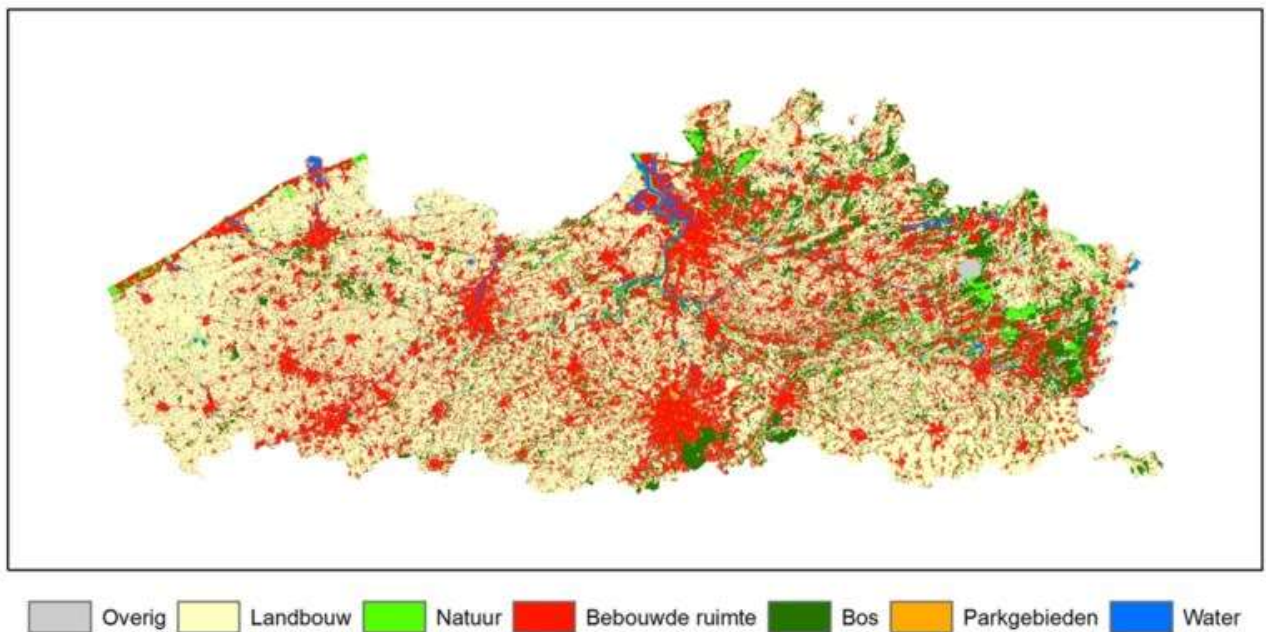
Weg met de gewestplannen?

Al jaren is het beleid zich bewust dat het zo niet verder kan. Al jaren ook wordt gesproken over een betonstop. Toch komt er niets van in huis. Integendeel zelfs.

De vorige regering, met bevoegd minister Joke Schauvliege, besliste om de inname van open ruimte te halveren tegen 2025 en te stoppen tegen 2040. De vorige Vlaamse regering had eindelijk de knoop doorgesneden over de betonstop. Maar er was geen akkoord over een financiële compensatie voor eigenaars van woongrond waarop niet meer kan gebouwd worden (planschade). De aankondigingpolitiek bleek dus nefast. Waar vóór de aankondiging van de betonstop dagelijks 5 ha extra werd gebetonneerd verhoogde dat na de aankondiging tot 7,5 ha! Vandaag wordt opnieuw dagelijks 5 ha. gebetonneerd. Er liggen nog ruim 1 miljoen bouwmogelijkheden vast in het gewestplan, vaak op slecht gelegen plaatsen: in bossen, op natte gronden, ver weg van de dorpskern... De zogenaamde zonevreemde bossen zijn nog steeds bebouwbaar. De Vlaamse regering stelt een definitieve beslissing over de vergoeding voor de "planschade" steeds weer uit. Wel werd beslist dat alle woonuitbreidingsgebieden en woonreservegebieden - goed voor 12.000 ha – worden bevroren tot 2040.

Wat maakt de betonstop zo moeilijk in Vlaanderen?

De gewestplannen zijn ondertussen 50 jaar oud zijn. Voordien kon je bouwen aan elke uitgeruste weg. Met de gewestplannen wilden de planners structuur brengen in de beschikbare ruimte, door ze op te delen in zones voor wonen (rood), natuur (groen), landbouw (geel) en industrie (paars). De resterende open ruimte werd beschermd.

Afbeelding: VITO-ruimtemodel Vlaanderen - 2020

Er werd alvast veel te veel als bouwgrond ingetekend. Heel wat grondeigenaars zagen hun perceel veranderen van landbouw- of bosgrond naar bouwgrond en realiseerden een enorme meerwaarde. Ondanks het feit dat het decreet voorzag in een meerwaardebelasting, werd deze nooit geïnd.

Gaandeweg werden de plannen trouwens uitgehold. Zo ontstond de opvulregel. Die liet toe om aan een uitgeruste weg, tussen bestaande woningen, een nieuwe woning op te trekken. Dit zadelde ons op met ruim 13.000 km aan lintbebouwing.

Mensen stapten naar het gemeentebestuur en als het moest tot bij de minister, om eigen grond “rood” te laten kleuren. Projectontwikkelaars kochten gronden op en zetten de gemeente onder druk om een uitvoeringsplan op hun maat te maken.

Foto: bouwenwonen.net

De oorspronkelijke gewestplannen waren bedoeld als tijdelijke plannen, maar ze bestaan 50 jaar later nog en evolueerden zo naar een eeuwig bouwrecht. Geen enkel lander ter wereld pakt het op die manier aan. In Nederland trekt men zelfs bouwvergunningen in als het ruimtelijke beleid daarom vraagt. Hier lijkt zoiets onmogelijk.

De opeenvolgende regeringen lieten de ruimtelijke wanorde verder toenemen en zorgden er voor dat bouwgronden een vorm van belegging werden waaraan niet mag worden geraakt. Zo is het algemeen belang ver zoek! De gewestplannen zomaar opheffen is politiek niet haalbaar, maar de huidige voorstellen van de Vlaamse regering zijn dat evenmin. Toch is er een consensus rond het principe van de betonstop. Daarom pleiten we samen met een aantal planners (UAntwerpen en KULeuven) om een overgangsregeling uit te werken. In Nederland bijvoorbeeld kijkt men naar de werkelijk geleden schade en naar de houding van de eigenaar. Als je onlangs bouwplannen ontwikkelde, krijg je een vergoeding volgens de marktprijs. Wie tien jaar heeft gewacht, krijgt een

pak minder. Dat is fair. En het is absoluut niet fair dat iemand die ooit een afgelegen stuk grond kocht of erfde en daar nooit concrete plannen mee had, toch vergoed wordt aan de huidige marktprijzen.

Ook de rol van de gemeente in de bouwshift moet grondig herbekeken worden. Het getuigt van weinig respect voor de lokale besturen om een Vlaams decreet te schrijven dat de gemeenten met miljarden planschade opzadelt. De gemeente moet mee kunnen beslissen welke harde bestemmingen ze nog wil realiseren, terwijl de Vlaamse overheid toekijkt of ze niet te kwistig is. Het doel is dat die gemeentelijke plannen effectief bijdragen aan de bouwshift. Volgens de principes van de betonstop kunnen we maximaal 1/4 van de resterende 80.000 ha aan harde bestemmingen in de open ruimte innemen. De rest moet een andere bestemming krijgen.

Momenteel worden organisaties en lokale besturen aangemoedigd om de beton op verlaten terreinen op te breken. Vlaanderen voorziet hiervoor projectsubsidies. Maar dit gaat mondjesmaat en is niet structureel.

Voorstel 2 : Het algemeen belang staat voorop in de toekomstige ruimtelijke planning. We pleiten voor het uitdoven van de huidige gewestplannen tegen 2024. Bouw- of verkavelingsplannen die niet binnen de 10 jaar gerealiseerd zijn, vervallen. Nieuwe ruimtelijke uitvoeringsplannen hebben een beperkte geldigheidsduur.

Voorstel 3: Er komt een onmiddellijke bouwstop in landschappelijk waardevol agrarisch gebied. Oude boerderijen kunnen in dit gebied niet langer verbouwd worden tot woning; landbouwgrond wordt niet gebruikt als tuin en of paardenweide. Het is de bedoeling betaalbare grond ter beschikking te hebben om aan agro-ecologische landbouw te doen daarom willen we 'vertuining' en 'verpaarding' tegen te gaan."

Voorstel 4: Zonevreemde bossen worden omgezet naar bosgebied en mogen niet langer gekapt worden zodat zeker geen ontbossing dreigt."

Voorstel 5: De huidige verouderde pachtwet moet herschreven worden om de toegang tot landbouwgrond voor jonge boeren mogelijk te maken en het verdwijnen van landbouwgrond te beperken. {Ecologische voorwaarden moeten in de pachtwet worden opgenomen?}

Er moet verder worden nagegaan hoe het beschermen van landschaps- en natuurwaarden op landbouweigendom contractueel kan beschermd worden.”

Voorstel 6: Periodes van wateroverlast afgewisseld met droogteperiodes vragen een ambitieus beleid. Tegen 2030 willen we 25% van de gebetonneerde oppervlakte ontharden. Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werken samen met de lokale besturen een onthardingsplan uit. Er komt onmiddellijk een algemene verhardingsstop.”

2. Vergroening van stads- en dorpskernen

De groennorm

De betonstop kan alleen als we compacter gaan wonen in de stads- en dorpskernen, dichterbij voorzieningen en diensten. We pleiten voor de veralgemening van de 15- minuten stad (gemeente). Nieuwe woonprojecten worden getoetst aan de 15 minuten regel. In een 15- minutenstad kunnen inwoners op een afstand van 15 minuten wandelen of fietsen alle faciliteiten vinden die essentieel zijn in hun leven. Nabijheid is dus het uitgangspunt van dit ideaal dat op drie pijlers steunt: dichtheid (kernversterking ? verdichting ?), waardoor afstanden niet te groot worden; een diversiteit aan functies, zodat alle noodzakelijke voorzieningen aanwezig zijn en een goed ontworpen design qua openbare ruimte, zodat die toegankelijk is voor voetgangers en fietsers.

Compacter wonen is alleen mogelijk als ook de natuur voldoende kans krijgt in de stad. Vandaag worden er nieuwe woonwijken en appartementen gebouwd maar er wordt geen of te weinig bijkomende groene ruimte voorzien. Tijdens de coronamaatregelen werd het belang van natuur in de buurt nochtans opnieuw duidelijk. Ook de lokale besturen beseffen dit en toetsen een nieuwbouwproject aan de groennormen van het Agentschap Natuur en Bos. Deze normen bepalen dat elke inwoner in Vlaanderen zicht heeft op een boom, een parkje of pleintje vindt op wandelafstand en een park- en bosgebied op fietsafstand. Deze normen zeggen echter niets over het aantal m² groen per persoon.

In Antwerpen bijvoorbeeld werd zo'n tien jaar geleden Park Spoor Noord aangelegd als antwoord op het gebrek aan groen voor één van de meest dichtbevolkte wijken van de stad (meer dan 20.000 inwoners per vierkante km). Vandaag worden, grenzend aan dit gebied op het eilandje (oud havengebied) en op de oude slachthuissite, nieuwe woonwijken ontwikkeld met heel wat hoogbouw. Steeds weer wordt verwezen naar Park Spoor Noord als park op loopafstand. Het park is nu al zwaar overbevroegd en het groen krijgt er door de overbetreding onvoldoende kans om te ontwikkelen. Die oververzadiging zagen we tijdens corona trouwens in vele parken en natuurgebieden.

Ruimte voor kwalitatief groen

De kwaliteit van het openbaar groen laat vaak te wensen over. Groen wordt als laatste toegevoegd, om een project op te fleuren en aantrekkelijker te maken om te verkopen.

Projectontwikkelaars verleiden met uitgetekende plannen waarop een overvloed aan bomen en groen te zien is. De realiteit is anders. Overal te lande zie je heraangelegde dorpskernen of stadswijken met relatief jonge bomen die al snel verpieteren omdat ze gepland werden boven een garage of te dicht bij elkaar staan. Ook de overheid start bij de (her)aanleg van wegen met het uittekenen van plannen voor de ondergrondse nutsvoorzieningen en bovengrondse wegingdeling. Pas daarna wordt bekeken waar nog plaats is voor bomen of struiken. Ruimte voor bomen in stedelijke context betekent : ondergrondse infrastructuur in infiltratiekratten voorzien en bomenbunkers aanleggen.

Vandaag is de projectontwikkelaar die een nieuwe wijk ontwikkelt, ook diegene die de aanleg van het openbaar domein en van het groen op zich neemt. Het onderhoud van het openbaar domein en het groen wordt later overgenomen door de gemeente. Het is dan ook logisch dat de gemeente mee waakt over de kwaliteit van de groenaanleg.

Biodiversiteit en klimaatverandering gaan hand in hand

In de steden wordt de warmte opgeslagen in stenen en beton waardoor ze hitte eilanden worden. In de omgeving van grote parken en wateroppervlakten is het een pak koeler. De bestaande natuur langs waterlopen, op muren...moet maximaal beschermd worden. Nieuwe pleinen worden aangelegd met duurzame bomen en struiken en met aandacht voor de aantrekkingskracht die dit groen heeft voor insecten. Vlaanderen voorziet financiële stimulansen voor 'natuurinclusief bouwen' : dakpannen voor de huismus, nestgelegenheid voor gierzwaluwen, groendaken, een bepaald percentage groen aan de gevel...

Oude waterlopen weer open maken, stadsbossen aanplanten en groendaken aanleggen zijn effectief om de omgevingstemperatuur te verlagen. Boven een groendak kan de omgevingstemperatuur tot wel 40 °C lager zijn dan boven een asfaltdak (temperatuur tot 70 °C). Geveltuinen verminderen dan weer de zonnestraling op buitenmuren en beperken de weerkaatsing van de zon naar het grondniveau. Zo nemen voetpaden en straten minder warmte op. Meer natuur in de stad werkt verkoelend en geeft meer levensruimte aan planten, bloemen, bijen, vlinders, vogels... Meer natuur in de buurt verhoogt ook het welbevinden, de woonkwaliteit, de arbeidsproductiviteit en de creativiteit. Vooral bij oudere en eenzame mensen zorgt groen voor stabiliteit. Een boom bot altijd in de lente en verliest blad in de herfst, hij vertelt je of er veel of weinig wind is, biedt een onderkomen aan vogels, vlinders ...

Voorstel 7: De bevoegde Vlaamse en Brusselse administraties verfijnen de groennormen die vandaag bestaan en vullen de groennormen, die vandaag alleen maar de afstand tot het kwalitatief groen bepalen, aan met het aantal m² groen per inwoner. We verankeren deze ambitieuze groennormen decretaal of per ordonnantie.”

Voorstel 8:

We pleiten voor de toepassing van de 15-minuten-stad of –gemeente. In elke wijk of buurt zijn noodzakelijke voorzieningen aanwezig op wandelafstand en is er voldoende groenruimte. Het openbaar domein is ingericht in functie van de bewoners, voetgangers, fietsers en openbaar vervoer. De 15-minuten-buurt is ook en vooral belangrijk om de kwaliteit van leven te verzekeren.

Voorstel 9: Openbaar groen met biodiversiteitswaarde kan alleen als er beschikbare plaats is in de ondergrond om bomen en struiken te laten uitgroeien en er is maximaal respect voor het al bestaande opbaar groen.

De regels in verband met de ondergrondse parkeerplaatsen zijn verouderd en worden herbekeken in functie van de verhoging van de biodiversiteit in de stad.

Nutsmaatschappijen en openbare werken die nieuwe ondergrondse

Voorstel 10: Om de groennormen te realiseren, meer biodiversiteit te garanderen en om de klimaatverandering voor te bereiden maakt elke gemeente een ruimtelijk groenplan.

Dit wordt in een meerjaren-investeringsplan gegoten. Bij de opmaak en de uitvoering van het ruimtelijk groenplan worden de plaatselijke natuurverenigingen, de verenigingen van landbouwers, de middenveldorganisaties, de grote landeigenaars en de plaatselijke bevolking actief betrokken.

De Vlaamse regering investeert in een fonds voor de vergroening van de gemeentes. De uitvoering van goedgekeurde gemeentelijke plannen wordt mee gefinancierd door dit fonds.

We voorzien opnieuw verplichte gemeentelijke milieuvadviseraden met ruimte voor participatie.”

3.Landbouw opnieuw verbinden met natuur

Evolutie naar grootschaligheid

Landbouw is een belangrijk element in het behoud en de verrijking van de biodiversiteit. Omdat landbouw een belangrijk deel van de oppervlakte in Vlaanderen gebruikt, met name 50 %, is het een onmisbare schakel bij de uitbouw van een biodiversiteitsbeleid. Daarnaast is de landbouw ook een economische activiteit die grond nodig heeft als productiefactor.

Na de Tweede Wereldoorlog was voedselzekerheid één van de belangrijkste doelstellingen en koos Vlaanderen onder impuls van Europa voor *intensivering en specialisatie*. Zo ontstond de industriële landbouw. Kleinere percelen werden samengevoegd tot grote akkers en boeren specialiseerden zich in één teelt of kozen ofwel voor varkens, ofwel voor runderen, ofwel voor kippen. Deze industriële landbouw wil - om zo economisch mogelijk te kunnen werken - grote, rechte percelen zonder belemmeringen van hagen of bomen waarop één gewas geteeld wordt. De teeltopbrengsten komen er door massaal gebruik van meststoffen en pesticiden.

De impact van de industriële landbouw op de biodiversiteit

De insectenaantallen nemen drastisch af en akker- en weidevogels hebben het steeds moeilijker om te overleven. Wereldwijd dreigen 1 miljoen insectensoorten uit te sterven: (IPBES, 2019) en in Vlaanderen is 1 op 3 van de gekende soorten bedreigd. De Europese akkervogelindex noteert een afname van het vogelbestand van 32 procent in de periode 1990-2015. Het EMA (Europees MilieuAgentschap) stelt in zijn rapporten dat de landbouw de belangrijkste oorzaak is van de achteruitgang van de soorten en de habitats in Europa.

De afstand tussen de boer en de natuur en tussen de boer en de consument wordt steeds groter. Het respect voor voedsel verdwijnt met als gevolg enorme *voedselverspilling*: één derde van het voedsel komt niet op ons bord terecht. Korte-keteninitiatieven kunnen deze kloof verminderen.

Landbouwgrond wordt schaarser en duurder. Als boeren stoppen wordt de grond vaak opgekocht door de agro-industrie, verdwijnt die onder beton of die valt ten prooi aan speculatie, verpaarding en vertuining. Er moet een betere toegang tot grond komen ter bevordering van de biodiversiteit via o.m. een grondbank en een aangepaste pachtwet, zodat de basismilieukwaliteit op elke hectare landbouw wordt gegarandeerd.

De explosie van de veestapel

In de tweede helft van de vorige eeuw verdubbelde de wereldbevolking en door de welvaartstoename *vervijfvoudigde* de vleesconsumptie. Circa 75 procent van onze landbouwgrond wordt vandaag gebruikt voor veevoeding. Toch was en is er niet genoeg grond om de dieren te voeden: in Vlaanderen is men grotendeels overgegaan naar grondloze veehouderij. Veevoerders worden massaal ingevoerd met ondermeer ggo-soja uit Brazilië. Veeteelt zorgt voor groot verlies van biodiversiteit door zware overbemesting.

De negatieve impact van (*mega*)*stallen* op ondermeer de stikstofuitstoot (ammoniak) voor natuurgebieden is intussen bekend en moet via het vergunningsbeleid worden aangepakt. Ook het dierenwelzijn zal hier wel bij varen. Eén derde van de huidige veestapel volstaat om zelfvoorzienend te zijn, één zesde als we het vleesgebruik halveren (advies van de Hoge Gezondheidsraad). Vlees eten is niet langer nodig voor onze eiwitbehoeften: in de huidige eiwitverhouding is 60 procent van dierlijke en 40 procent van plantaardige oorsprong. De Vlaamse eiwitshift wil deze verhouding omkeren. Als de veestapel met bv. 30 procent afneemt komt 100.000 ha. land vrij in Vlaanderen (en een vergelijkbare hoeveelheid elders in de wereld die niet langer voor veevoerders moet worden gebruikt).

De recente coronacrisis maakt ons hopelijk wakker: wetenschappers denken dat de door de mens veroorzaakte biodiversiteitscrisis ook de omstandigheden creëert voor uitbraken van *virussen*, zoals Covid-19. Ook in het dichtbevolkte Vlaanderen leven we te dicht bij onze dieren in de intensieve veeteelt.

Onze akkerbouw is slecht voor de biodiversiteit

Momenteel brengt landbouw tégen de natuur meer op dan landbouw mét de natuur. In de akkerbouw putten de monoculturen de bodem uit en zijn gewassen veel gevoeliger voor ziekten. Elke vierkante meter moet renderen en dat gaat ten koste van de bloemen- en vogeldiversiteit en het insectenleven. Zullen onze kleinkinderen opgroeien zonder het zomerse geluid van de veldleeuwrik en de kievit? Als we terug meer bloemen, vogels, insecten en klein wild rond onze velden willen, zullen we moeten kiezen voor grootschalig herstel, ondermeer via mechanische onkruidbestrijding en weg van het chemisch doodspuiten. *Pesticiden* maken de bodemkwaliteit en het bodemleven kapot en wat is de impact op onze gezondheid? Ondanks heel wat onderzoek weten we maar een fractie van de invloed van pesticiden op de mens. De link tussen blootstelling aan pesticiden en allerlei ziekten zoals kanker is er al. Vast staat dat pesticiden niet alleen de schimmel op de plant bestrijden maar ook levensbedreigend zijn voor andere levensvormen. (De impact ervan treft zowel de *bovengrondse als de ondergrondse biodiversiteit*). Als blijkt dat pesticiden slecht zijn voor het bodemleven en de biodiversiteit in het algemeen moeten ze verboden worden.

Ook de verschraling van de *agrobiodiversiteit* is een probleem. Van de 7.000 planten die in de loop van de eeuwen gebruikt werden voor menselijke voeding, blijven er nu nog 120 soorten over. Daarbij staan rijst, maïs en tarwe in voor 50 procent van het wereldwijde plantaardige voedsel. Een bijkomend probleem is de genetische verschraling binnen de teelten. De sterke commercialisering van enkele rassen maakt onze voedselketen heel kwetsbaar: een aantasting met een moeilijk te bestrijden ziekte kan immers een ramp voor de voedselvoorziening betekenen.

Boeren werden loonwerkers

De belangen van de *monopolies* in deze agro-industrie zijn enorm: door de overname van Monsanto door Bayer hebben drie bedrijven 60 procent van de wereldproductie van hybride zaden en pesticiden in handen. Vijf bedrijven kopen 70 procent van het voedsel op de wereldmarkt aan, 50 voedselbedrijven verwerken 50 procent van het wereldmarktvoedsel. In Europa verdelen 10 supermarktketens 50 procent van het voedsel. Door het verlies van agrobiodiversiteit beheersen enkele teelten de voedselproductie. De boer is meer en meer slachtoffer van deze grootschalige agro-industrie. Voor vele boeren zijn de marktvoorwaarden onhaalbaar, bovendien krijgen ze geen eerlijke prijs voor hun product. Circa 60 procent van de Vlaamse varkensboeren zijn in handen van de veevoederbedrijven.

Grote landbouworganisaties zijn economisch verbonden met de landbouwindustrie die leverancier is van o.m. meststoffen, veevoerders en pesticiden. In plaats van natuur en landbouw opnieuw te verbinden, zetten ze de landbouwer op tegen de natuurbeheerder. Die zou de beschikbare landbouwgrond zou innemen en de oorzaak zijn van steeds strengere normen voor mestverwerking, stikstofuitstoot, ... De industriële landbouw afbouwen en landbouw en natuur terug verbinden zal de boer opnieuw perspectief bieden.

Het alternatief : transitie naar agro-ecologische landbouw

De principes van *agro-ecologie* kunnen ons de weg wijzen: agro-ecologische boeren werken samen met de natuur om voldoende voedsel te produceren. Boslandbouw, biolandbouw en andere alternatieve landbouwmethoden vinden daarin hun plaats. Allemaal gaan ze uit van de gezondheid van bodem, plant en dier en zijn gebaseerd op levende ecosystemen en kringlopen. Het belang van een goed doorwortelde en humusrijke bodem moet worden benadrukt: zo wordt het water beter en langer vastgehouden, de wortels pompen bij droogte water op uit diepere grondlagen wat ook de gewassen meer vocht geeft. Voedingsstoffen die dreigen uit te spoelen bij zware regenval, worden door de boomwortels vastgehouden. Er is minder sprake van erosie en uitspoeling van nitraat en chemicaliën, wat dan weer de kwaliteit van het (grond)water ten goede komt. Landbouwers, die de overstap willen maken, worden hierbij begeleid. Met de juiste (ook financiële) ondersteuning en met de juiste economische incentives kunnen landbouwers hun

bedrijfsmodel natuurvriendelijker maken en intekenen op het leveren van ecologische diensten, zoals water- en bodembeheer, koolstofopslag, landschapsbeheer en het verhogen van de biodiversiteit. Voor deze diensten mag de landbouwer vergoed worden. Ook de Europese Farm-to-Fork strategie als onderdeel van de 'Green Deal' vertrekt van een transitie naar een milieuvriendelijke en veerkrachtige landbouw die tevens een gezond inkomen genereert voor de landbouwers. Voor het Europees landbouwareaal zijn de uitgangspunten tegen 2030: - 50 % pesticidegebruik, -20 % afbouw meststoffen en + 25 % biolandbouw.

Voorstel 11: Transitie via agro-ecologie: subsidies zo inzetten dat boeren met respect voor de natuur wordt ondersteund en de landbouw rendabel wordt.

De steun van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds wordt omgevormd tot een *transitiefonds* dat landbouwers helpt hun bedrijfsmodel aan te passen en om te schakelen naar andere en meer duurzame productievormen voor landschap en natuur.

Platte hectaresteen voor maximale productie verdwijnt hierdoor uit het subsidiesysteem. Er kunnen geen subsidies meer worden gegeven aan landbouwmethoden die de natuurdruk doen stijgen.

In de plaats wordt *directe inkomenssteun* gekoppeld aan controleerbare randvoorwaarden voor milieu en natuur. Dergelijke steun moet gecontroleerd en effectief gehandhaafd worden.”

Landbouwers en boseigenaars die *ecosysteemdiensten* (zoals water- en bodembeheer, koolstofopslag, landschapsbeheer en verhogen van de biodiversiteit) leveren worden daarbij ruim ondersteund: niet enkel gemaakte kosten en gederfde inkomsten, maar een reële steun die een incentive geeft om dergelijke diensten effectief te implementeren en op te nemen binnen de bedrijfsvoering.

Minimaal 30% van de landbouwsubsidies gaan naar dergelijke diensten.

Voorstel 12 Een doordacht vergunningsbeleid samen met een eiwitshift maken de drastische afbouw van de veestapel mogelijk. De nood aan die ombouw is vooral dringend bij de industriële productie van runderen, varkens en kippen. De grote hoeveelheid vee veroorzaakt veel milieuschade: mestproductie, stikstof en methaanuitstoot, CO₂, import van soja,

Steun aan veehouders wordt beperkt enkel voor hen die hun veestapel afbouwen of in balans brengen met de circulaire noden van het landbouwbedrijf en het valoriseren van permanent en waardevol grasland.

Veestapel en mestafzet moeten in evenwicht zijn met de draagkracht van de omgeving.

Door de reductie van de veestapel komt grond vrij; die grond kan enkel worden gebruikt voor landbouw volgens agro-ecologische principes en door minder nood aan veevoeder wordt de grondinname in het zuiden beperkt.

Megastallen worden uitgefaseerd door geen nieuwe vergunningen te geven en een compensatie te voorzien als de vergunning wordt ingeleverd.

Voorstel 13: Verbod op het gebruik van pesticiden waardoor de bodemkwaliteiten en het bodemleven kunnen herstellen waardoor ook de biodiversiteit kan herstellen, zowel bovengronds als ondergronds. De federale overheid kan niet langer afwijkingen toestaan op door Europa opgelegde gebruiksbependingen van pesticides.

Er komt een verbod van het gebruik van glyfosaat en NeoNix de ondersteuningsmaatregelen voor mechanische onkruidbestrijding worden versterkt.

4. Investeren in natuur, om de klimaateffecten te milderen (klimaatadaptatie)

Onze manier van leven veroorzaakt massale uitstoot van CO² en andere broeikasgassen, waardoor de aarde opwarmt en onze leefomgeving onder druk staat. De klimaatverandering vraagt om doorgedreven maatregelen, zoals het exclusief gebruik van hernieuwbare energie én het terugdringen van de energievraag in de verschillende sectoren. Maar zelfs bij maximale inspanningen is het duidelijk dat we door de klimaatverandering drogere zomers krijgen, met meer hittegolven, afgewisseld met periodes van intense neerslag en onweersbuien. Klimaatadaptatie betekent dat we ons aanpassen aan deze veranderingen. België zit in een bijzondere positie, net op de breuklijn tussen natter en droger. Zuiderse landen bereiden zich voor op hitte en droogte. Noordelijke landen bekijken de overstromingsrisico's. Wij zullen met heel creatieve oplossingen beide problemen tegelijk moeten aanpakken en rekening houden met meer weerextremen: hevigere onweders, overstromingen, hagelbuien, zwaardere stormen; maar ook hittegolven en bosbranden in de zomer.

De laatste jaren krijgen we steeds meer droogte en hevige regenbuien. De economische schade daarvan loopt steeds meer op. De Vlaamse MilieuMaatschappij (VMM) schat de schade door overstromingen alleen op 50 miljoen euro per jaar. Wat er dit jaar gebeurde, maakt duidelijk dat dit een onderschatting is. In steden waar de bebouwing zeer dicht is en er weinig natuur is, zorgt het hitte-eiland-effect (het is er gemiddeld 7 °C warmer dan op het platteland) voor gezondheidsproblemen.

Vlaanderen maakt actief werk van een groenblauw netwerk

Natuurlijk rivierherstel zorgt voor een grotere watercapaciteit en tragere afvoer, waardoor het risico op wateroverlast verkleint. Tegelijk verhoogt het waterzuiverende vermogen van de rivieren door herstel van de natuurlijke ecosystemen. Vooral bossen, maar ook wetlands (waterrijke gebieden) en graslanden -Vlaanderen verloor 75 % van zijn wetlands in de afgelopen 50-60 jaar!- slaan CO² op en helpen zo de opwarming van de aarde tegen te gaan.

Vlaanderen heeft bekkenbeheersplannen om overstromingen te voorkomen, door onder meer de aanleg van overstromingsgebieden. De uitvoering loopt echter vertraging op en dient versneld. Het bekkenbeheersplan concentreert zich vooral op de grotere waterlopen, maar is dikwijls een (dure) end-of-the-pipe sanering van problemen die hogerop in het systeem, in de haarvaten gecreëerd wordt. In de gebiedsgerichte aanpak moet meer aandacht gaan naar de kleine waterlopen en waterbergingsgebieden. Dat kan door het vermijden van verdere verharding in natuurlijke bergingsgebieden. Ook de natuurlijke overstromingsgebieden van de valleien moeten worden hersteld.

Regionale landschappen, een belangrijke hefboom voor meer natuur in het buitengebied

Betrokken vzw's, met vertegenwoordigers van verschillende overheden, lokale, provinciale en Vlaamse diensten, werken samen met natuurorganisaties, landbouwers, bos- en landeigenaren aan een plan om hun regio te vergroenen en een draagvlak te creëren voor landschap, natuur en streekidentiteit. De provincies werken daarbij samen met de Regionale Landschappen, de Bosgroepen en deelnemende gemeenten. Particulieren en lokale besturen kunnen subsidies krijgen voor het aanplanten van houtkanten, heggen, bomenrijen, hoogstamboomgaarden, bos.

Er bestaat intussen heel wat om bedreigde diersoorten te beschermen. Zo zijn er kerk- en steenuilkasten en -drinkbakken, kunstmatige zwaluwnesten, huismuskasten, insectenhôtels, eekhoornbruggen, egelhuisjes en -poortjes, vleermuiskasten, bomenrijen voor vleermuizen, de inrichting van perceelranden voor akkervogels, de aanleg bloemenweides of bermen met bloemen voor bijen, poelen voor amfibieën... Door intergemeentelijke samenwerking wordt het mogelijk om groene en blauwe linten te realiseren tussen de gemeentes, om zo een grotere habitat te creëren voor planten en dieren.

Zo wordt met de boeren afgesproken om (tegen vergoeding) enkele meters van de rand van de akkers naast waterlopen vrij te maken om er een bloemenweide te maken. Dit betekent meer bijen, insecten, vlinders. Bovendien vormt die strook een buffer die verhindert dat mest of pesticiden afvloeien naar de waterloop.

Voorstel 14: Alle waterlopen in Vlaanderen en Brussels Gewest moeten voldoen aan de Europese kaderrichtlijn water. Dit betekent dat overeenkomstig alle waterlopen tegen 2027 een goede waterkwaliteit moeten hebben. Alleen dan kan de biodiversiteit in onze waterlopen herstellen en versterken. Dit wordt gecontroleerd op de juiste plaatsen en gehandhaafd.

Voorstel 15: Het Vlaamse stroomgebied-beheerplan (bekkenplan) wordt herschreven met nadruk op een gebiedsgerichte aanpak, met aandacht voor de kleine waterlopen en de natuurlijke overstromingsgebieden. Er wordt versneld geïnvesteerd in een versnelde uitvoering van dit plan.

Er dienen bijkomende wetlands en waterinfrastructuur (sponseffect) bij te komen.”

Voorstel 16: Er is nood aan een actieplan voor planten en dieren zodat dieren vrij kunnen bewegen tussen hun leefgebieden; zo herstellen en versterken we hun habitat.

Waterlopen en landschappen worden verbonden met elkaar tot een groenblauw netwerk waarbij hindernissen worden weggewerkt voor alle dieren en planten.

Tegen 2030 worden 4000 km hagen, heggen en andere kleine landschapselementen aangeplant en creëren zo groene doorgangen voor planten en dieren.

Deze groen-blaauwe vingers strekken zich uit van natuurgebieden, over het landbouwgebied tot in het hart van dorpen en steden en

Voorstel 17: We investeren extra in de regionale landschappen met name voor duurzame (definitie Brundlandt-rapport) niet in de tijd beperkte ingrepen.”

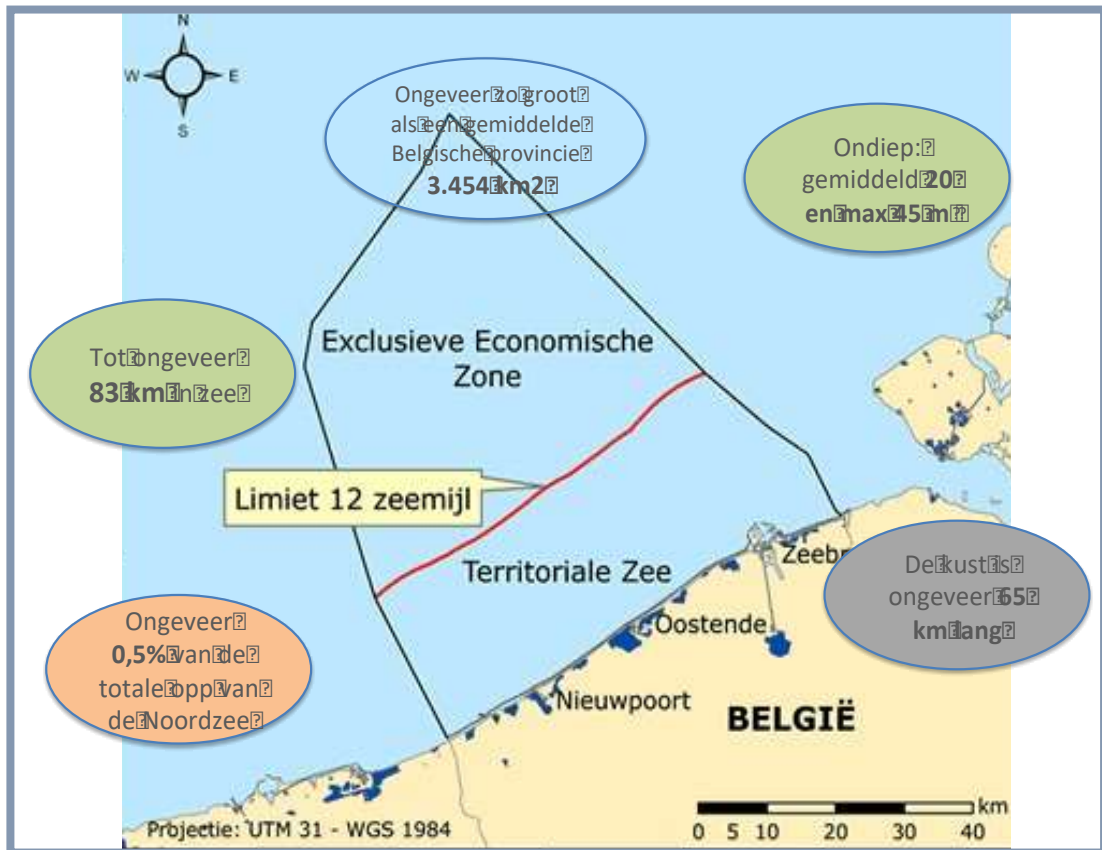
5. De Noordzee, ons grootste natuurgebied ?

De klimaatverandering zal zich ook snel laten voelen aan onze kust. De zeespiegel steeg de afgelopen eeuw al met 20 cm. De eerste hulp bij stijging van de zeespiegel is ook hier: investeren in de natuur, een goed ontwikkelde duinengordel en de aanleg van slikken en schorren.

Als gevolg van het internationale zeerecht kreeg België in de vorige eeuw de zeggenschap over een stukje van de Noordzee. Wat dat betreft hebben we, vergeleken met andere Noordzeelanden als buurland Nederland, gewoon de pech dat we maar een korte kustlijn hebben. Dat gebied is formeel de *Exclusieve Economische Zone*, waarin specifieke rechten en verplichtingen gelden. Zo mag je er grondstoffen winnen, maar ben je tegelijkertijd verplicht het mariene milieu te beschermen.

De Belgische Noordzee langs de Vlaamse kust kan je beschouwen als de 11de provincie van België. Ze heeft een oppervlakte van bijna 3500 km². Er leven meer dan 2000 soorten planten en dieren.

Dit zeegebied levert ook tal van producten en diensten die van levensbelang zijn. Het gaat dan om voedsel (vis, schaal- en schelpdieren), grondstoffen (zand) en energie (wind). Als onderdeel van de oceaan zorgt het ook voor de productie van zuurstof en de zuivering van water door algen. Ook neemt de oceaan en daarmee ook de Noordzee CO₂ op.

De bevoegdheid over de Noordzee: ‘ménage à la Belge’

De **federale overheid** is op zee bevoegd voor scheepvaart, militaire activiteiten, ontginning zeebodem, energie, kabels en pijpleidingen, bescherming mariene milieu, controle (politie), rampenbestrijding en wetenschapsbeleid. Op land (kust en duinen) is de federale overheid bevoegd voor scheepvaart, militaire activiteiten, energie, controle (politie) en rampenbestrijding.

De **Vlaamse overheid** is op zee bevoegd voor baggeren, loodsen, redding op zee, scheepvaartbegeleiding, ruimen van wrakken en zeevisserij. De Vlaamse overheid is op land (kust en duinen) bevoegd voor ruimtelijke ordening, leefmilieu en natuurbehoud, grondwaterwinning, toerisme, havens, kustverdediging, beheer openbaar domein en wetenschapsbeleid.

De Noordzee is klein en ondiep, maar tussen de vele ondiepe zandbanken liggen enkele hotspots voor de biodiversiteit, zoals grindbedden (waar in het verleden ook oesterbanken aanwezig

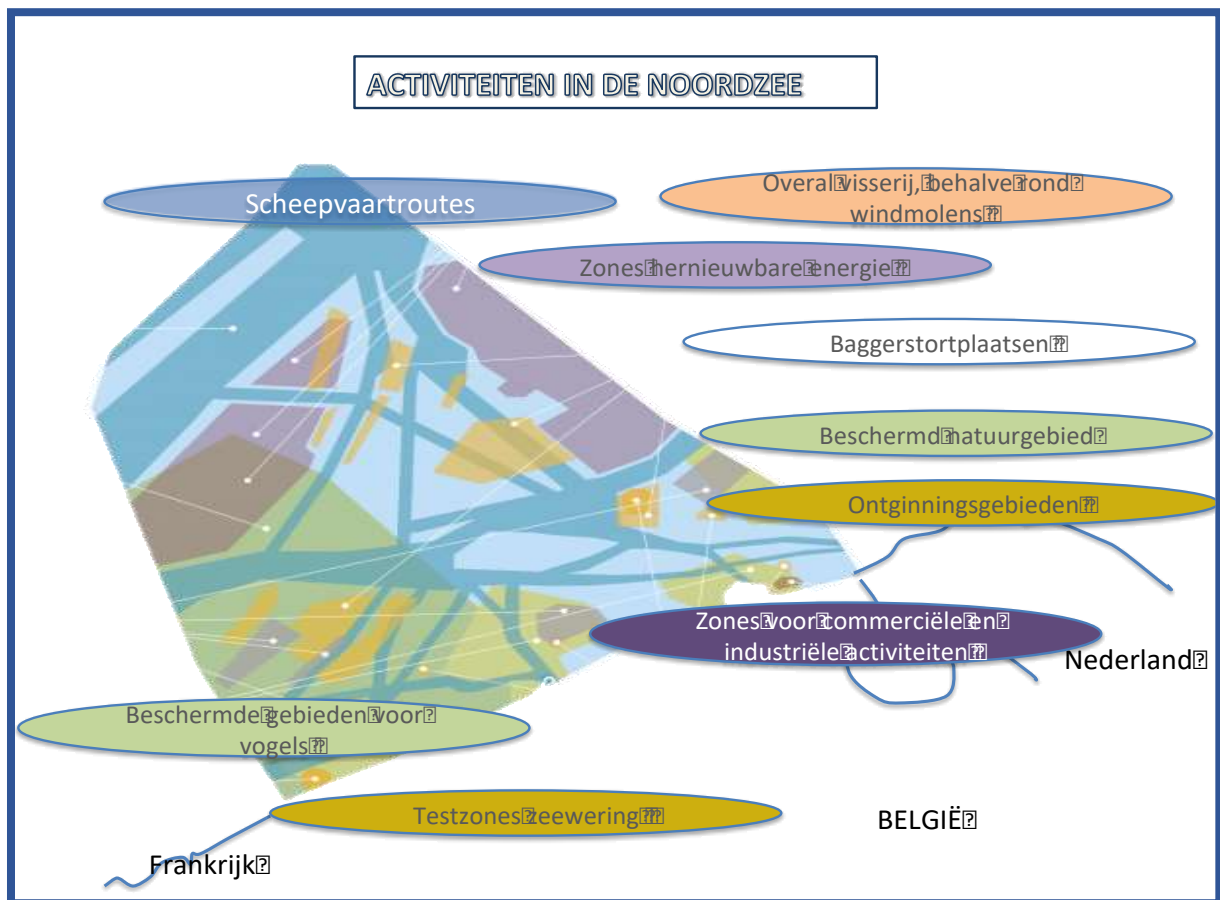
waren) en banken van schelpkokerwormen (de wormpjes die ook hier en daar op het strand tevoorschijn komen). Deze habitat vormt een schuilplaats voor bepaalde soorten en leveren voedsel voor andere.

Om de verschillende habitattypes en een aantal diersoorten (alle zeevogels, de bruinvis, de gewone en de grijze zeehond) te beschermen en te herstellen is meer dan 1/3 van het Belgische deel van de Noordzee aangeduid als beschermd gebied. Het doel van het Europese Natura 2000-netwerk is de biologische diversiteit in stand te houden. Hiervoor moet de impact van menselijke activiteiten (zoals visserij en zand- en grindwinning) beperkt worden tot een niveau dat niet schadelijk is voor soorten en habitat. Daarom gelden binnen de beschermde gebieden een aantal verboden en moeten activiteiten die schadelijk kunnen zijn *een passende beoordeling ondergaan*. Enkel als uit die passende beoordeling blijkt dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aangetast zullen worden, verleent de staatssecretaris of minister binnen 15 dagen een Natura 2000-toelating voor een project, of geeft hij een goedkeuring voor een plan. Hij kan deze aan voorwaarden verbinden.

Helaas leidt dit in de praktijk niet tot meer biodiversiteit. Integendeel. Er worden vergunningen afgegeven, terwijl er wel duidelijk sprake is van impact op de Natura 2000 gebieden. Er zijn ook geen acties op zee die de biodiversiteitswaarden beschermen, herstellen of versterken. Tot op heden is de toestand van de Noordzee als natuur zorgwekkend, zoals wordt aangetoond in de 6-jaarlijkse rapporten van de *Kaderrichtlijn Mariene Strategie* (rapport 2018).

De druk op de Noordzee neemt nog toe.

Blue Growth is de nieuwe mantra van deze tijd. Wat de Europese Commissie betreft, gaat het dan om de duurzame economische groei, van zowel de mariene (zee) en maritieme (zeevaart) sectoren. Het wordt moeilijker om infrastructuurwerken en industriële activiteiten op het land te ontwikkelen, door een gebrek aan ruimte en veel maatschappelijk protest (windmolens). Op dit moment zoeken verschillende gebruikers hun plekje op zee. Dit zijn onder andere de visserij en de aquacultuur, militaire activiteiten, de zand- en grindwinning, scheepvaart, havens, hernieuwbare energieproductie, pijpleidingen en kabels, toerisme en recreatie, wetenschappelijk onderzoek... Om alles in goede banen te leiden, heeft België, als een van de eerste landen in de wereld, sinds 2014 een marien ruimtelijk plan. In dat plan wordt wettelijk vastgelegd, telkens voor een periode van 6 jaar, waar welke activiteit wel of niet mag plaatsvinden.

Uitbreiding windmolenparken op zee.

De nieuwe zones voor windenergie, zoals aangeduid in het marien ruimtelijk plan 2020-2026, liggen gedeeltelijk in de Natura 2000 gebieden. Maar windmolenparken bieden ook kansen voor de mariene natuur. Sokkels van windturbines zorgen er door hun harde ondergrond voor dat zeedieren er zich gemakkelijk kunnen vasthechten. Het gevolg van deze 'nieuwe natuur' is dat kabeljauw en steenwijing zich er komen voeden. Ook blijkt dat krabben en garnalen beduidend groter zijn, als ze in een windturbinepark leven. Doordat er niet mag worden gevaren en gevestigd, vormen de parken een rustgebied voor veel soorten en een schuilplaats voor andere dieren. Ook zeehonden vinden er een rustplaats. Bovengronds is er dan wel een bedreiging voor trekvogels. Elk jaar passeren er ongeveer één miljoen trekvogels aan onze kust.'

Het Belgian Offshore Platform (een vereniging van investeerders en eigenaars van windparken in de Belgische Noordzee) en 4Sea (een coalitie van vier milieuorganisaties), gaan samenwerken om de biodiversiteitwaarden van de Noordzee maximaal te beschermen én te versterken. Vandaag kampen we met twee van de grootste crisissen voor mens en natuur: de klimaat- en de biodiversiteitscrisis. Eén van de mogelijke oplossingen is meer windenergie én meer natuurbescherming in de Noordzee.

foto Kris Fierens

Vervuiling van de zee.

In 1967 liep de Torrey Canyon, een grote olietanker, vast op de rotsen voor de Engelse kust, waardoor 120.000 ton ruwe olie in zee terecht kwam. Plots werd duidelijk dat het toenemende transport van potentieel gevaarlijke stoffen over de zee een grote bedreiging voor het mariene milieu vormt. Daarom hebben België, Nederland, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Noorwegen, Zweden en het Verenigd Koninkrijk in 1969 het *Akkoord van Bonn* opgesteld. In de jaren zestig en zeventig kon je geen staal uit de Noordzee nemen, zonder dat er olie in zat. Vandaag vind je in minder dan één op de tien stalen sporen van olie.

Het vervuilingprobleem van de 21ste eeuw is de plasticvervuiling. Plastic zit overal: van de Noordpool tot de Zuidpool, in de diepste diepzeetroggen in de oceaan en op de hoogste bergen op het land. Je treft het zelfs aan in ons drinkwater en in de vis die we eten. Per uur belandt er een hoeveelheid plastic in zee, waarmee je 11 Olympische zwembaden kan vullen. Per jaar is dat 11 miljoen ton plastic en dit wordt alsmaar meer. We hebben in de afgelopen 20 jaar evenveel plastic geproduceerd als in de 80 jaar ervoor.

In 2020 bleek dat er in 2016, 11 % van de geproduceerde plastic of 19-23 miljoen ton, in de zee terecht kwam. Gezien de verwachte, snel toenemende vraag naar plastic, is berekend dat dit in 2030 zo'n 53 miljoen ton per jaar kan zijn. Als we niets doen aan de bron, verzuipet de oceaan in ons plastic afval.

Eenmaal in zee breekt het vrijwel niet of uiterst langzaam af. Aan de oppervlakte van de oceaan kan het jarenlang met de stromingen mee dobberen en zich verzamelen waar deze samenkomen. Daar vormen ze de zogenaamde 'plastic eilanden', plaatsen met hoge concentraties plastic in het oceaanwater. Maar dit plastic verdwijnt niet. Het wordt uiteindelijk afgebroken in kleinere deeltjes, die we micro- en nanoplastics noemen. Ze meten respectievelijk 50 µm of 0,05 - 5 mm en 1 µm of 0,001 mm.

Maar er zijn ook nog micro- en nanoplasticdeeltjes die van het land in de zee terechtkomen. Dan gaat het bijvoorbeeld om slijpsel van autobanden, vezels in synthetische kleding en allerlei deeltjes die fabrikanten aan cosmetica of verf toevoegen. Ook dit afval komt via het water of de lucht in het milieu terecht. Het vervelende is dat je het in tegenstelling tot de hinderlijke wegwerpplastic zakjes, flesjes, enz. niet ziet. Maar het is er wel én schaadt onze gezondheid.

De levensduur van wegwerpplastic. ©

Op de zeebodem van het Belgisch deel van de Noordzee komen gemiddeld 126 afvalitems per km² voor. Op de Vlaamse stranden zijn dat er gemiddeld 137 items per 100 meter vloedlijn. Het overgrote deel van dat afval op de zeebodem en het strand bestaat uit plastic. Maar de hoeveelheid sigarettenpeuken en sinds de coronacrisis mondkapjes, mag ook niet worden onderschat. Ook microscopisch plastic afval (microplastics) is talrijk aanwezig in het Belgisch deel van de Noordzee. Plastic afval kan, o.a. door verstikking of verstrikking, leiden tot de dood van zeedieren zoals walvissen, zeevogels en zeehonden. (Gegevens Vlaams Instituut voor de Zee VIZ, 2021)

Ondertussen keurde Europa de *EU Single-Use Plastic Richtlijn* goed, die met ingang van 1 juli 2021 van kracht is geworden in de Europese landen. Deze voorziet in een gerichte voorlichtingscampagne, eventueel in samenwerking met de industrie en de middenstand.

Bouwen met de natuur

We moeten op zoek gaan naar het juiste evenwicht tussen natuurbescherming en maatregelen om de zeespiegelstijging buiten de laag gelegen Vlaamse polders te houden.

Door de klimaatverandering en de stijging van de zeespiegel, die er een gevolg van is, wordt de uitdaging om de kust te beschermen steeds groter.

Dit kan door:

- Harde maatregelen, zoals de aanleg van dijken, strandhoofden en stormvloedkeringen.
- Zachte maatregelen, zoals strand- en vooroeversuppleties (de aanvoer van zand op het strand, of onder de laagwaterlijn) en de bescherming en het herstel van natuurlijke duinengordels.
- Slimme maatregelen, zoals bouwen met de natuurelementen. Het bouwen met de natuur betekent dat dammen, dijken en waterkeringen niet altijd nodig zijn.

De Nederlandse professor Waterman ontwikkelde methodes waarbij hij de kracht van de duinen en het zand gebruikt. Hij probeert zo 'te bouwen' dat de natuurlijke aangroei en afslag van het land elkaar in evenwicht houden. Zo moet veel minder zand worden verplaatst en kan ook het aantal harde zeeverende elementen worden beperkt.

Momenteel worden zowel de harde maatregelen als de verplaatsing van zand (zandsuppletie) minder slim gebruikt. Bij zandverplaatsing wordt veel brandstof verbruikt (en dus veel CO₂ geproduceerd) door de schepen die zand aanvoeren. Ook is er een aanzienlijke milieu-impact, onder andere door de introductie van harde structuren, of door het bedelven (en mogelijks verstikken) van strand- en zee fauna.

Zandophopingen zijn bovendien instabiel. Bij stormen ontstaan grote hoeveelheden zand die worden weggespoeld, waardoor kliffen ontstaan. Die kliffen moeten ingepast worden in een slim bouwplan, waarbij zandverplaatsing gebruikt wordt om voor het juiste evenwicht te zorgen.

In samenwerking met de stad Oostende wordt **het project 'duin voor dijk'** gerealiseerd. Het doel van dit project is ervoor te zorgen dat, door de aanleg van een buitendijkse duin voor de kust bij Raversijde, er minder zand op de kustbaan en de tramsporen waait.

Tegelijk zal de groeiende duin hier ook zorgen voor een meer gevarieerde natuur en betere bescherming tegen overstromingen. Over een lengte van ongeveer 700 meter worden er voor de dijk verschillende vakken van 10 maal 10 meter aangelegd met rijshouthagen en helmgras. De vakken met helmgras zullen door de wind natuurlijk aangroeien met zand, waardoor op termijn een robuuste duinstrook ontstaat. Dit zorgt ervoor dat het zand op het strand blijft.

Een andere manier om te bouwen met de natuur en kustverdediging te verduurzamen, is het ontwikkelen van innovatieve technieken voor bio-bouwers. De '*Coastbusters*' (<https://www.blauwecluster.be/project/coastbusters>) gingen op zoek naar systemen voor kustverdediging geïnspireerd op en werken mét de natuur. Ze experimenteerden met de aanleg

van specifieke omgevingen voor biobouwers van waaruit zich natuurlijke riffen konden ontwikkelen. Die riffen vormen dan de basis voor een ecosysteemgebaseerde kustbescherming. In het ondertussen afgeronde project van het Blauwe Cluster werd de levensvatbaarheid van drie verschillende natuurlijk voorkomende, sedimentstabiliserende, rifconcepten voor de Belgische kust getest. De belangrijkste groepen bio-technologische soorten zijn hierbij: zee gras/zeewier, blauwe mossel en zandsteenworm.

Deze organismen overleven de dynamische omstandigheden van de vooroever en behouden hun ecologische functies (milieutoestand).

Het rif, gebouwd als een door levende organismen gevormde structuur, is stabiel en creëert ecologische meerwaarde binnen het lokale kustecosysteem. Het natuurlijke rif ontwikkelt zich zodanig dat lokale sedimentatie en natuurlijke stabilisatie optreedt.

Klimaatopwarming

De klimaatopwarming heeft niet alleen gevolgen voor de 'verdediging' van onze kustlijn. Ze heeft ook een grote invloed op de soorten die in onze Noordzee leven. De Noordzee warmt twee keer sneller op dan gemiddeld: 1,7°C in de laatste 50 jaar, tegenover een wereldwijd gemiddelde van 0,8°C. Dat heeft te maken met de geografische ligging. Een bekend voorbeeld van uitvergroting is het Arctisch gebied, waar de gevolgen van de klimaatverandering twee tot driemaal worden uitvergroot.

Door het warmer worden van de Noordzee verandert de ecologische samenstelling ervan. Zo trekken 'koude' vissoorten, zoals kabeljauw, makreel, tong en haring, hier weg en komen 'warme' soorten, zoals ansjovis en sardines ervoor in de plaats. Daarnaast gedijen een aantal 'invasieve' soorten, zoals de Japanse oester, de zwartbekgrondel, de Amerikaanse ribkwal... dank zij de klimaatopwarming. Deze soorten werden uitgezet door de mens of kwamen hier terecht via ballastwater.

Wetenschappers waarschuwen voor meer visserijconflicten, omdat soorten soms sneller migreren dan dat visserijregels kunnen volgen. Toen makreel door de opwarming vanaf 2007 noordwaarts trok, begonnen IJslandse vissers de soort te bevissen. Zij kregen het prompt aan de stok met Europese vissers, die hun quota voor die soort aan hun neus voorbij zagen gaan.

Een ander voorbeeld. In vergelijking met 2014 vonden vissers in 2018 vijf keer meer kleine pietermannen in hun netten. Pietermannen verstoppen zich in het zand van het ondiepe kustwater en zorgen er voor dat strandgangers pijnlijk worden gestoken door hun giftige stekels.

Soortendiversiteit

De Noordzee biedt verrassend veel leven: meer dan 2000 soorten dieren en planten in en op de zeebodem.

Wormen, schelpdieren, krabben, zeesterren, kiezelwieren... en de meeste van de 140 vissoorten die ooit bij ons werden aangetroffen (tong, pladijs, wijting, hondshaai, roggen, zandspiering...) vind je in de waterkolom, dus tussen de bodem en het wateroppervlak. Verder heb je plankton (algen, diertjes, kwallen...), vissen (sprot, haring, makreel, fint...) en zeezoogdieren (gewone en grijze zeehond en bruinvis). Boven en op het wateroppervlak zijn ook vaak, zwemmend of duikend, meer dan 60 soorten zee- en kustvogels, permanent of tijdelijk (fuut, grote stern, visdief ...) aanwezig.

De bedreigingen die we hierboven beschreven, zorgen ervoor dat soorten verdwijnen die vroeger algemeen voorkwamen, zoals de platte oester en de vleet terwijl de populaties van onder meer sprot, haring, zeebaars, tarbot en griet afnemen door een verslechterde water- en bodemkwaliteit. Deze ontwikkeling heeft effect op de hele voedselketen.

Enkele diersoorten zijn beschermd: de bruinvis, de gewone en grijze zeehond en ook alle vogels genieten van het beschermd statuut. Bepaalde vissoorten mogen slechts beperkt of niet gevangen worden (quota). Deze quota hebben er alvast voor gezorgd dat de Noordzee niet overbevist is en dat soorten als kabeljauw en tong de kans krijgen om te overleven. Voor de bescherming van de aanwezige diersoorten zijn er daarnaast nog specifieke acties, zoals het beperken van geluid onderwater, ter bescherming van de bruinvis en het voorkomen en beperken van verstoring van vogels en zeezoogdieren.

Dat de populatie gewone en grijze zeehonden opnieuw groeit, is goed nieuws. Net als bij de terugkomst van de wolf stelt de terugkeer van de zeehond ons voor nieuwe uitdagingen, zoals hoe om te gaan met grote roofdieren. De dieren hebben nood aan stille rustplaatsen, maar dat is niet evident aan onze overbevolkte kust. De stad Oostende nam reeds maatregelen, o.a. door infoborden op het strand te plaatsen en een stuk strand, waar de zeehonden kunnen rusten en honden niet welkom zijn, af te bakenen.

Daarnaast huisvest de Noordzee ongeveer 30 soorten vogels. De grootste Noordzeevogel is de jan-van-gent, (*Morus bassanus* of *Sula bassana*; spanwijdte: 2 meter), de kleinste is het stormvogeltje (*Hydrobates pelagicus*, spanwijdte 40 centimeter). Gelukkig is de olievervuiling, dank zij de grote inspanningen van de *Conventie van Denemarken*, niet langer de grootste bedreiging voor de zeevogels. Commerciële visvangst en plasticvervuiling vormen een veel groter gevaar.

Volgens de *International Councils for the Exploration of the Sea (ICES)* sterven er jaarlijks meer dan 200.000 zeevogels door de verstrikking in visnetten (bijvangst), waaronder albatrossen, stormvogels, alken, zee-eenden en duikers. Vele van deze zeevogels (ten minste 49 soorten) kennen de grootste moeite om zich in stand te houden. Vooral albatrossen zijn kwetsbaar, met elk jaar zo'n 100.000 dode vogels. En dat terwijl de albatros al de meest bedreigde familie van zeevogels is. 15 van de 22 soorten worden met uitsterven bedreigd. De Europese Commissie keurde in 2012 een actieplan goed ter bescherming van de zeevogels. Bijvangstbeperkende maatregelen (vogelverschrikkerlijnen, akoestische afschrikmiddelen of verzwaarde lijnen...) werden ingevoerd.

Ook moeten instandhoudingmaatregelen genomen worden volgens de *Ramsar Conventie*, als er van een bepaalde vogelsoort de populatie onder de 1 % van de globale vogelpopulatie duikt. De *Europese Vogelrichtlijn* voorziet in een lijst van zeldzame of bedreigde vogelsoorten. Om deze vogels te beschermen moet elke lidstaat Speciale Beschermingszones (SBZ-V of vogelrichtlijngebieden) aanwijzen, die dan ook deel uitmaken van het Natura 2000-netwerk. Ondanks deze inspanningen en internationale afspraken in het kader van het behoud van vogelsoorten blijkt uit *de herziening van de initiële beoordeling voor de Belgische mariene wateren* dat het steeds slechter gaat met de zeevogels (rapport van Kaderrichtlijn Mariene Strategie 2018). In de Belgische Noordzee Zone is momenteel 25 % van de soorten onder het referentieniveau gezakt.

Voorstel 18: Natuurbescherming en -versterking moet hét doel zijn in het Natura 2000 natuurgebied *Vlaamse banken* en de geplande aansluitende zone voor windmolens. Prioritair moet gestart worden met het actief herstellen van de laatste restanten van grindbedden. Zo krijgen oesters weer de kans om grote natuurlijke riffen te vormen. Deze trekken vervolgens andere organismen aan.

Voorstel 19: Een Europese voorlichtingscampagne, om mensen bewust te maken van de gevolgen van de plasticvervuiling, is zeker nodig, maar volstaat niet. Dit leren ons de vele campagnes om zwerfvuil 'op het land' tegen te gaan. Er moet eindelijk ook werk gemaakt worden van structurele maatregelen, zoals een statiegeldsysteem voor drankverpakking.

Voorstel 20: Extra belasting van plastic verpakking moet producenten motiveren om andere duurzame verpakkingsmaterialen te gebruiken. De Noordzeelanden verenigd in het akkoord van Bonn moeten een plan uitwerken om de plasticvervuiling van de Noordzee terug te dringen.

Voorstel 21: De overheid versterkt haar investering in projecten waar Bouwen met de Natuur centraal staat. In een meerjarenplan worden doelstellingen geformuleerd om de huidige harde en zachte maatregelen waar mogelijk af te bouwen en het natuurbehoud beter te verzoenen met de kustbescherming.

Voorstel 22: België onderhandelt naar het voorbeeld van wat Nederland(juli 2020), een globaal Noordzeeakkoord . Dit akkoord is het resultaat van onderhandelingen tussen de overheid, natuur- en milieuorganisaties, de energiesector, de zeehavens en de vissersbonden. Het bevat afspraken over natuur- en vogelbescherming- en natuurherstel van de , de ontwikkeling van windenergie en de verduurzaming van visserij. De federale overheid en de Vlaamse overheid voorzien middelen om dit akkoord uit te voeren. (In Nederland werd 200 miljoen euro uitgetrokken.

Voorstel 23:

Bij de processen rond mariene planning zet de federale overheid in op de afstemming met onze buurlanden en coördinatie op Europees niveau.”

Voorstel 24:

De bevoegde overheid zet in op strengere regulering en stimuleert onderzoek omtrent niet en traag afbreekbare producten.

In de chemische sector (o.a. Pfos)

In de industriële sector (Nurdles)

En in de visserijsector.

6. Minder lichthinder

Voorstel 25:

Steden en gemeenten willen hun openbare verlichting tegen 2030 omschakelen naar led en dit uit energiebesparingsoverwegingen. Nieuwe witte leds hebben echter een breder lichtspectrum met een hoog aandeel blauw licht en zorgen zo voor nog meer lichtvervuiling.

De omschakeling naar led kan een cruciale rol spelen in het verminderen van lichthinder als de omschakeling ook gepaard gaat met een vermindering van het aantal lichtpunten. De inzet van het nieuw verlichtingsplan moet naast energiebesparing ook het verminderen van lichtvervuiling zijn.

Daarnaast begeleidt de gemeente deze omschakeling met een campagne om de inwoners te wijzen op de gevolgen van lichtvervuiling. De gemeente geeft handige en haalbare tips zoals de lampen buiten enkel laten branden indien nodig, kiezen

voor een warme kleur, zoals oranje afgeschermd armaturen gebruiken en deze neerwaarts te richten.“

7. Natuureducatie

Voorstel 26:

Gemeenten en steden voorzien in hun begroting een som die gebruikt wordt om de bewustwording van de omschakeling naar een andere koolstofarme landbouw te bevorderen. De gemeente kan dit doen door meer ruimte te creëren voor volkstuintjes. Volkstuintjes vergroten het respect voor voedsel maken de afstand tussen boer en natuur kleiner en doen mensen stil staan bij de enorme voedselverspilling die er vandaag is. Bovendien is het een uitstekend middel om menselijke verbondenheid op te bouwen.

In het onderwijs worden biodiversiteitsprojecten ondersteund, waarbij leerlingen kennis vergaren omtrent diversiteit, klimaatopwarming en gezonde voeding en levenswijze.

In het bijzonder in de tuin- en landbouwscholen moeten cursussen op basis van de laatste inzichten in de agro-ecologische land-, fruit-, tuinbouw en veeteelt een prominente plaats krijgen.”